COLOCVIU STRATEGIC

Nr. 11
Noiembrie 2015

UNIVERSITATEA NAȚIONALĂ DE APĂRARE „CAROL I”
CENTRUL DE STUDII STRATEGICE DE APĂRARE ŞI SECURITATE

MIGRAȚIA INTERNAȚIONALĂ ÎNTRE OPORTUNITĂȚI ŞI PROVOCĂRI*

Alexandra SARCINSCHI

Necesitatea realizării unei analize atente a fenomenului migrației internaționale este periodică deoarece deşi fenomenul migrației, în ansamblul său şi raportat la anul anterior, nu a înregistrat modificări substanțiale în prima jumătate a lui 2015 şi nici în lunile ce au urmat, pe componenta migrației mixte, a fost înregistrată o transformare a valurilor de migrație ilegală sub două aspecte principale: pe de o parte, modalitatea de desfăşurare şi, pe de altă parte, numărul şi compoziția populației. Mai mult, reluarea acestui demers la sfârşitul anului 2015 oferă oportunitatea verificării concluziilor studiului „Migrația ca problemă de securitate: studiu de caz – România” (Editura Universității Naționale de Apărare „Carol I”, Bucureşti, 2014) şi, având la dispoziție noi statistici, de a completa asertiunile formulate.

1. Migrația ca fenomen social

Există un număr considerabil de lucrări dedicate fenomenului migrației internaționale post-Război Rece, iar această situație se înregistrează din cel puțin două motive principale: pe de o parte, poate fi invocată tendința pozitivă a imigrației ce a fost identificată după căderea Zidului Berlinului, iar pe de altă parte, subliniem faptul că migrația internațională constituie cea de-a doua componentă importantă a dinamicii demografice. După cum afirma, în anul 1991, demograful român Vladimir Trebici, imigrările au aceeaşi semnificație cu naşterile, emigrările reprezintă pierderi[1].

Studiul de față face apel la articolele 13, 14 şi 15 ale *Declarației Universale a Drepturilor Omului* ce stipulează că: orice persoană are dreptul de a circula în mod liber şi de a-şi alege reşedința în interiorul granițelor unui stat, orice persoană are dreptul de a părăsi orice țară, inclusiv a sa, şi de reveni în țara sa[2]; în caz de persecuție, orice persoană are dreptul de a căuta azil şi de a beneficia de azil în alte țări[3], şi, cel mai important, orice persoană are dreptul la o cetățenie şi nimeni nu poate fi lipsit în mod arbitrar de cetățenia sa sau de dreptul de a-şi schimba cetățenia[4].

Aceste trei articole ar trebui să constituie piatra unghiulară a întregului proces de gestionare a migrației. Însă, din păcate, este dificil de realizat acest deziderat întrucât migrația este, în acelaşi timp, atât o oportunitate, cât şi o provocare pentru dezvoltare şi, în consecință, pentru securitate. Analiza migrației din punctul de vedere al securității înseamnă studiul unei vaste arii tematice ce variază de la realitatea obiectivă la cea subiectivă.

Odată cu importanta lucrare a lui Peter L. Berger şi Thomas Luckmann, *Construirea socială a realității* (1966 – ediția originală şi 2008 – ediția în limba română), care au preluat şi dezvoltat ideile lui Durkheim, Mead, Sartre, Marx, ideea conform căreia *homo sapiens* este întotdeauna şi un *homo socius*[5] a fost dezbătută în multe analize ce subliniază existența a trei caracteristici ale societății: este un produs uman, dar constituie o realitate obiectivă şi, totuşi, un produs social[6].

În acest context teoretic, migrația apare ca un fenomen ce este influențat şi influențează reprezentările sociale, în special în ceea ce priveşte componenta de imigrație.

Lucrările ştiințifice dedicate acestui subiect[7] argumentează că, din perspectiva individului, imigrația produce o transformare a câmpului reprezentării în termeni de schimbare a modului

comun de înţelegere a grupurilor şi a poziţiei, a statutului lor în societate.

În acelaşi timp, reprezentarea socială existentă este afectată de imigraţie prin aceea că politicile guvernamentale, realităţile demografice şi reprezentările sociale sunt interdependente, orice modificare în planul uneia afectându-le şi pe celelalte două şi creând un nou context social ce influenţează atât imigranţii, cât şi cetăţenii ţării de destinaţie[8].

[1] Pentru mai multe detalii, a se vedea Vladimir TREBICI, *Populaţia Terrei: demografie mondială*, Editura Ştiinţifică, Bucureşti, 1991.

[2] Articolul nr. 13 din *Declaraţia Universală a Drepturilor Omului adoptată de Adunarea Generală a Organizaţiei Naţiunilor Unite la 10 decembrie 1948*, URL: http://legislatie.resurse-pentru-democratie.org/legea/declaratia-universala-a-drepturilor-omului.php.

[3] Articolul nr. 14 din acelaşi document.

[4] Articolul nr. 15 din acelaşi document.

[5] Peter L. BERGER şi Thomas LUCKMANN, *Construirea socială a realităţii*, Ed, ART, Bucureşti, 2008, p. 77.

[6] Idem, p. 89.

[7] Kay DEAUX, Shaun WILEY, "Moving People and Shifting Representations Making Immigrant Identities", p. 10, în Gail MOLONEY şi Ian WALKER (eds.), *Social Representations and Identity. Context, Process and Power*, Palgrave MacMillan, 2007, pp. 9-27.

[8] Ibidem.

2. Migraţia în Uniunea Europeană

Migraţia în Uniunea Europeană constituie o problemă complexă, deoarece: pe de o parte, se manifestă fluxuri de migraţie deosebit de consistente între ţările membre UE, însă în contextul existenţei unei cetăţenii europene, iar pe de altă parte, există un important flux de imigranţi dinspre ţările non-UE.

Aceasta se traduce prin identificarea a două culoare de migraţie: de la Nord la Nord şi de la Sud la Nord. Aici, Nord şi Sud nu sunt definite în termeni geografici, ci de dezvoltare[9].

Pentru analiza fenomenului migraţiei în UE, ultimii 15 ani au fost marcaţi de două elemente extrem de importante: criza economico-financiară şi valul de refugiaţi din ultimul an.

În ceea ce priveşte primul element, criza economico-financiară declanşată în anul 2007 a produs o scădere rapidă a ratei brute a migraţiei nete ce, însă, în anul 2013 a urcat din nou la valori comparabile celor din anii 2002-2006, pentru a scădea în anul următor. Pe timpul unei crize economice, migranţii constituie unul dintre cele mai afectate grupuri sociale. Problemele cu care aceştia se pot confrunta în mod curent şi care se pot acutiza în această perioadă sunt diverse: de la tratament discriminatoriu la locul de muncă şi pierderea acestuia în ţara de destinaţie, la şomaj în ţara de origine în cazul celor care încă nu au emigrat, deşi au această intenţie, sau al celor care s-au întors (migraţie de revenire).

Din acest punct de vedere, ultimii ani au adus în prim-plan apelurile oficiale şi neoficiale pentru restricţionarea accesului imigranţilor în ţările de destinaţie bazate pe prejudecata conform căreia aceştia ocupă locurile de muncă ale cetăţenilor ţării respective şi concurează „ilegal" pentru beneficiile sociale, chiar acceptând locuri de muncă slab remunerate. Cifrele însă dovedesc faptul că majoritatea imigranţilor creează activitate economică şi locuri de muncă[10]. Reacţiile decidenţilor politici confruntaţi cu această situaţie sunt diverse: de la declaraţii cu puternică amprenta naţionalistă, la întărirea controlului la graniţe sau, în alte cazuri complet diferite, de la implementarea unor politici de atragere a imigranţilor, la integrarea acestora în societate.

În ceea ce priveşte modalitatea de desfăşurare a acestor valuri de migraţie ilegală, în special sub titulatura de refugiaţi, se remarcă *implicarea din ce în ce mai pregnantă a grupărilor de crimă organizată şi schimbarea mijloacelor de transport de la rutele aeriene sau cele maritime cu ambarcaţiuni maritime de mică anvergură, la rute maritime, în care sunt folosite vase tip cargo, continuate cu rute terestre (tip convoi)*.

În ceea ce priveşte numărul şi compoziţia populaţiei, numărul populaţiei de refugiaţi este în creştere la nivel global încă din ultimii cinci ani, însă cu diferenţe regionale: creştere accentuată pentru Europa Occidentală şi cifre relativ constante pentru restul lumii. De asemenea, dacă la nivelul populaţiei globale de refugiaţi, compoziţia pe vârste este de 41% copii, iar pe sexe de peste 50% femei, la nivelul Europei, situaţia este cu totul diferită, în ultimii doi ani compoziţia fiind de 15% copii şi 11% femei[11]. *Se observă, aşadar, o creştere substanţială a populaţiei masculine adulte de refugiaţi în ţările Europei Occidentale.*

Accentuarea migraţiei ilegale din zonele de conflict a suprasolicitat vechile rute şi a adus modificări în altele. Migraţia ilegală către Europa, în

Dr. Alexandra SARCINSCHI este cercetător ştiinţific gradul II la Centrul de Studii Strategice de Apărare şi Securitate din Universitatea Naţională de Apărare „Carol I", Bucureşti.

special țările Uniunii Europene, conform FRONTEX, se desfăşoară pe opt rute (estică, Balcanii de Vest, est-mediteraneană, circulară Albania-Grecia, Apulia şi Calabria, central-mediteraneană, vest-mediteraneană, vest-africană), dintre care cea mai populată este cea est-mediteraneană pe care, în perioada ianuarie-septembrie 2015, au fost înregistrați 359.171 imigranți provenind în special din Siria (248.810 persoane) şi Afganistan (66.765 persoane). În ansamblu, conform aceleiaşi surse, în primele nouă luni ale anului, în UE au intrat peste 710.000 migranți ilegali. Distribuirea acestor persoane conform normelor europene, precum şi trecerea de către acestea a frontierelor țărilor europene aflate pe drumul către țările preferate de destinație (în special Germania, al cărei sistem de securitate socială încuraja până de curând imigrația; începând cu luna octombrie 2015, guvernul german a adoptat un pachet legislativ ce prevede grăbirea examinării cererilor de azil, expulzarea facilă a celor respinşi şi reducerea ajutoarelor sociale pentru cei acceptați) au dat naştere unor tensiuni între țările Uniunii.

Aşadar, pe măsură ce volumul fluxurilor migratorii a crescut, tiparele şi implicațiile imigrării au devenit din ce în ce mai complexe. Statele europene şi nu numai pot ignora problema migrației, întrucât, pe de o parte, este dificil de gestionat, iar, pe de altă parte, aduce beneficii economice importante, sau să o confrunte şi să creeze noi dezbateri legate de drepturile fundamentale ale omului şi statutul imigranților.

* Tema aceasta, in extenso, a fost prezentată în cadrul seriei de prelegeri *Prelegerile CSSAS la Cercul Militar Național*, în ziua de 11 noiembrie 2015.

---

[9] A se vedea categoriile preluate de Organizația Internațională pentru Migrație (IOM) (*World Migration Report 2013. Migrant Well-being and Development*, Geneva, 2013, p. 43) şi cele stabilite prin Programul de dezvoltare al ONU, prin Indexul Dezvoltării Umane (Teritoriile care au valori foarte mari ale IDU sunt: Andora; Australia; Austria; Bahrain; Barbados; Belgia; Brunei Darussalam; Canada; Cipru; Rep. Cehă; Danemarca; Estonia; Finlanda; Franța; Germania; Grecia; Hong Kong, China; Ungaria, Islanda; Irlanda; Israel; Italia; Japonia; Liechtenstein; Luxemburg; Malta; Olanda; Noua Zeelandă; Norvegia; Polonia; Portugalia; Qatar; Rep. Coreea; Singapore; Slovacia; Slovenia; Spania; Suedia; Elveția; Emiratele Arabe Unite; Regatul Unit al Marii Britanii şi Irlandei de Nord; Statele Unite ale Americii - IOM, *op. cit.*, 2013, p. 44).

[10] IOM Policy Brief, *The Impact of the Economic Global Crisis¸* March 2009, p 1.

[11] Cifrele sunt preluate din informările zilnice publicate online de către UNHCR (URL: http://www.unhcr.org).

CONCLUZII

Date fiind cele de mai sus, putem sintetiza următoarele oportunități şi provocări pentru țările afectate de acest fenomen.

a. Țări de origine:

- „brain drain”, adică emigrarea specialiştilor către țări în care expertiza lor este remunerată mai avantajos, iar locurile de muncă oferă stabilitate şi oportunități de promovare şi dezvoltare profesională mai mari. În acest caz, în țara de destinație se înregistrează lipsa personalului specializat în domenii-cheie, precum sănătate, inginerie, informatică, arhitectură, cercetare ştiințifică etc.;

- - creşterea numărului emigranților atât pentru grupa de vârstă până în 18 ani, cât şi pentru grupa de vârstă 18-40 ani, corelat cu scăderea natalității, determină îmbătrânirea populației țării. Efectele acestei evoluții ar putea fi: reducerea produsului intern brut potențial, creşterea presiunii asupra bugetului de stat şi, în special, asupra sistemelor publice de sănătate şi pensii. Emigrarea masivă a populației din grupa de vârstă 18-40 ani determină reducerea forței de muncă, ceea ce provoacă, pe termen scurt, probleme pe piața forței de muncă, traduse în scăderea productivității şi a veniturilor realizate la bugetul național, incapacitatea de a plăti pensiile de stat şi, în final, scăderea calității vieții cetățenilor;

- creşterea numărului emigranților atât pentru grupa de vârstă până în 18 ani, cât şi pentru grupa de vârstă 18-40 ani, determină reducerea pe termen scurt, mediu şi lung a masei de recrutare/încorporare la nevoie unde este cazul;

- emigrația pentru muncă a părinților determină modificări dramatice în ceea ce priveşte dezvoltarea psiho-emoțională a copiilor rămaşi acasă (abandon şcolar, absenteism şcolar, consum de droguri, infracționalitate), alterează modelul familiei tradiționale şi perpetuează fenomenul migrației;

- fluxurile masive de emigranţi către anumite ţări determină formarea şi manifestarea comportamentelor etnocentriste, discriminatorii şi stereotipizate ale cetăţenilor din ţara de destinaţie împotriva imigranţilor şi, corelat, ţării de origine, ceea ce poate duce la conflicte diplomatice între respectivele ţări. Problemele sunt şi mai dificil de gestionat în situaţia în care imigranţii sunt persoane cu antecedente penale sau care au activităţi criminale în ţările de destinaţie. În acest caz, capitalul de imagine al ţării de origine la nivel internaţional va fi subminat, iar posibila reîntoarcere a emigranţilor expulzaţi va determina, ca şi în ţările de destinaţie prin care aceştia au trecut iniţial, producerea unui val masiv de infracţionalitate.

b. Ţări de destinaţie:

- imigranţii înlocuiesc pe piaţa muncii absenţa forţei de muncă, aducând beneficii de natură economică, deşi, în perioada de şomaj şi de adaptare la condiţiilor socio-economice din ţara de destinaţie, imigranţii pot fi văzuţi de opinia publică drept o povară economică atât în ceea ce priveşte sistemul de securitate socială, cât şi cel al locuirii;
- migraţia de înlocuire, adică echilibrarea piramidei populaţiei prin primire în ţară a unui anumit număr de imigranţi care să compenseze pierderile în cadrul respective categorii de vârstă, susţinută de politici naţionale adecvate, poate constitui răspunsul la nevoia de compensare a costurilor economice induse de îmbătrânirea populaţiei;
- în anumite zone, în care numărul imigranţilor este mare, se pot manifesta diferenţe notabile între populaţia rezidentă şi imigranţi, fiind necesară intervenţia guvernului, prin politici şi strategii destinate sporirii gradului de toleranţă multietnică, multiculturală, multireligioasă şi multilingvistică;
- fluxurile masive de migraţie ilegală pot fi corelate criminalităţii organizate şi terorismului, reprezentând o provocare de securitate la adresa ţării de destinaţie;
- refugiaţii şi azilanţii pot crea tulburări sociale în ţara de destinaţie prin organizarea şi angajarea în mişcări de opoziţie la adresa guvernelor ţărilor de origine;
- fluxurile masive de refugiaţi pot produce daune mediului înconjurător prin construirea de tabere lipsite de infrastructura sanitară necesară;
- potenţiala creştere a ponderii imigraţiei ilegale în totalul imigraţiei extinde perioada de evaluare a ţării respective pentru integrarea în spaţiul Schengen, acolo unde este cazul.

c. Ţări de tranzit:

- stabilirea migranţilor din categoria activă pe piaţa muncii în ţara de tranzit sporeşte numărul celor care contribuie la economia ţării, însă, în aceste cazuri, este preponderent vorba despre economia subterană, respectivele persoane fiind angajate „la negru”;
- gestionarea deficitară a fluxurilor de migraţie ce traversează ţara de tranzit, corelat cu stabilirea unei anumite proporţii a migranţilor în această ţară, poate produce creşterea în amploare a atitudinilor xenofobe în populaţia rezidentă;
- migranţii ilegali pot fi afiliaţi unor grupări de crimă organizată/teroriste ce pot viza acţional teritoriul ţării de tranzit sau se pot folosi de alte organizaţii similare şi chiar de cetăţeni inocenţi în realizarea scopurilor proprii. O slabă gestionare a acestor aspecte poate conduce la deteriorarea relaţiilor ţării de tranzit cu ţările-ţintă ale grupărilor de crimă organizată/teroriste.

COLOCVIU STRATEGIC este o publicaţie a Centrului de Studii Strategice de Apărare şi Securitate ce prezintă principalele rezultate ale unor studii de cercetare, sintezele unor evenimente ştiinţifice, opiniile şi punctele de vedere ale masteranzilor şi doctoranzilor, implicaţi în cercetarea ştiinţifică din domeniul apărării şi securităţii.

COLOCVIU STRATEGIC
Supliment al revistei *Impact Strategic*
Redactor: dr. Mihai ZODIAN
e-ISSN 1842-8096, ISSN-L 1841-7396, 295/2016

Centrul de Studii Strategice de Apărare şi Securitate
Şos. Panduri, nr. 68-72, Sector 5, Bucureşti
Telefon: 021.319.56.49, Fax: 021.319.57.80
E-mail: cssas@unap.ro, Site: http://cssas.unap.ro